

ΜΕΓΑΛΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ 7

Έκρυθμος - Ηλία προφήτη ναοί

προς τη μονή του για τον «εξάιρετον άνθρωπον, τον άξιον δούλον του Χριστού, τον ιεραρχημένον μοναχόν, τον πιστόν φίλον, τον θερμόν πατριώτην, τον έξοχον Έλληνα. Απαρνήθεις τα εγκόσμια και θεθείς εις τιν υπηρεσίαν του θείου, υπήρξε δια τους γνωρίσαντας αυτόν η προσωποποίησης της αρετής, της ευσυνειδήσιας, της εργατικότητος και της καρτερίας».

Κατά την εξόδιο ακολουθία του στις 6.12.1955 μίλησε ο καθηγούμενος της μονής Διονυσίου αρχιμανδρίτης Γαβριήλ, ο οποίος μεταξύ άλλων είπε ότι ο μεταστάς διακρίθηκε για το πλήθος των αρετών του, την ακημοσύνη, την ανιδιοτέλεια, την τιμιότητα, τη φιλοπονία και αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση. π.Μ.ΑΓ.

Βιβλιογραφία:

Ανάγνωμος, «Ευθύμιος Διονυσιάτης», *Αγιορειτική Βιβλιοθήκη*, 233-234 (1956) 51-52. Μωυσις Αγιορείτης, μον., *Μέγα Γεροντικό εναρέτων Αγιορειτών του εικοστού αιώνας*, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 535-536.

2. Ζωγραφίτης. Αρχιμανδρίτης, ηγούμενος της ιεράς μονής Ζωγράφου Αγίου Όρους. Γεννήθηκε στο χωριό Έντζεβτσι, του νομού Γκάμπροβο (Βουλγαρία) στις 26.10.1926. Μετά το γυμνάσιο τελείωσε την Ιερατική σχολή το 1951 και το 1961 εισήχθη ως δόκιμος στην ιερά μονή Μεταμορφώσεως του Κυρίου, κοντά στο Βελίκο Τύρνοβο. Το 1963 χειροτονήθηκε ιερομόναχος και υπηρέτησε ως εφημέριος στην ιερά μονή Πέτρου και Παύλου του Λιάσκοβets. Διακρίθηκε ως μορφωμένος και άξιος, αλλά και πολύ ταπεινός μοναχός. Το 1969 με την ευλογία του Οικουμενικού Πατριάρχου Αθναγόρα έγινε δεκτός στην αδελφότητα της ιεράς μονής Ζωγράφου του Αγίου Όρους, της οποίας εξελέγη ηγούμενος στις 3 Νοεμβρίου 1975. Πέθανε στις 4 Δεκεμβρίου 1994 και άφησε μνήμη ταπεινού και πράου μοναχού. Ι.Ζ.ΔΗΜ.

3. Κουτλουμουσιανός (†1965). Γεννήθηκε στο χωριό Αγία Βαρβάρα Ηρακλείου Κρήτης το έτος 1880. Μόλις 15 ετών πήγε στη μονή Κουδουμά και υποτάχθηκε στον όσιο Παρθένιο (†1905). Εκάρη μοναχός το 1901. Υπηρέτησε με κάθε προθυμία στα διακονήματα της μονής. Αγάπησε ένθερμα τη μελέτη.

Το 1902 αναχώρησε για το Άγιον Όρος, για ν' αυξήσει τους αγώνες του. Εγκαταστάθηκε στην ιβηριτική σκήπη του Τιμίου Προδρόμου κι εκάρη μοναχός μεγαλόσχημος το 1904. Το 1906 χειροτονήθηκε διάκονος και το 1910 πρεσβύτερος από τον πρώην Καρπάθου Νείλο (†1916). Το 1930 μετοίκησε στο κουτλουμουσιανό κελί του Εσταυρωμένου, κοντά στις Καρυές. Μελετούσε και αντέγραφε πλήθος βιβλίων. Τα χειρόγραφα του σώζονται σήμερα στη μονή Σταυρονικήτα. Χαρακτηρίστηκε «νέος, μικρός Νικόδημος Αγιορείτης Συναξαριστής». Διακρίθηκε και ως άριστος

πνευματικός-εξομολόγος. Λέγουν και γράφουν περί αυτού: ήταν άγιος άνθρωπος, εκλεκτός άνθρωπος, άριστος λειτουργός, με πάντα χαρούμενη ψυχή, σοφός και άγιος ιερομόναχος. Ο σεβάσμιος, ευπροσήγορος, διδασκτικός, με δυνατή μνήμη, αγιοπατερικός, ακτήμων, λιτός και απλός ιερομόναχος Ευθύμιος ανεπαύθη εν Κυρίω από τους πολλούς κόπους του και μακρούς μόχθους του, το έτος 1965. π.Μ.ΑΓ.

Βιβλιογραφία:

Σηβακτάκης, Αντώνιος, *Κριτές Αγιορείτες μοναχοί*, Ιεράπετρα 2007, σ. 72-76. Μωυσις Αγιορείτης, μον., *Μέγα Γεροντικό εναρέτων Αγιορειτών του εικοστού αιώνας*, τ. Β', Θεσσαλονίκη 2011, σ. 745-749.

4. Μελωδός ο Στεριώτης. Ο Ευθύμιος ήταν συγγραφέας τεσσάρων κανόνων αφιερωμένων στον όσιο Λουκά τον Στεριώτη και ενός κανόνα αφιερωμένου στον Αρχάγγελο Μιχαήλ. Το πιθανότερο ήταν μοναχός της μονής του οσίου Λουκά Στεριίου μεταξύ του 10ου και του 11ου αι. Σε αυτόν έχει αποδοθεί αβάσιμα η συγγραφή του Βίου του οσίου, ωστόσο ο συγγραφέας του Βίου, ο οποίος δεν παρέδωσε ποτέ το όνομά του, παραμένει άγνωστος. Ε.Ρ.

Βιβλιογραφία:

Σοφιανός, Δ. (επιμ.), *Όσιος Λουκάς. Ο Βίος του οσίου Λουκά του Στεριώτη*, Αθήνα: Αγιογραφική Βιβλιοθήκη 1, 1989. Emerau, C., "Hymnographi Byzantini quorum nomina in litteras digessit notulisque adornavit", *EO* 22 (1923) 422. Παπαδόπουλος-Κεραμής Α., *Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη*, τ. Β', 1894 (ανατ. Bruxelles: Culture et Civilization 1963), 474, 475, 477. Beck, H.-G., *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München: Byzantinisches Handbuch 2/1, 1959, 606. *ΘHE* 5 (1964) 1038.

Ευθύμιος Ζιγαβνός ή Ζυγαδνός. Βυζαντινός θεολόγος και λόγιος. που έδρασε κατά τον 11° και 12° αι.

1. Βίος. Δεν γνωρίζουμε τον ακριβή χρόνο και τόπο γεννήσεώς του· ο πρώτος πιθανολογείται ότι έλαβε χώρα μεταξύ των ετών 1050-1060. Το κοσμικό του όνομα ήταν Ιωάννης (σύμφωνα με κάποιους χειρόγραφους κώδικες), ενώ η ετυμολογία και η αιτιολογία του επιθέτου του έχουν γίνει αντικείμενο συζητήσεως. Κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι προέρχεται από τη σύζευξη των λέξεων 'ζυγός' και 'βαίνω' ή 'ζυγός' και 'δέω', λόγω της αφιέρωσής του στη μοναχική ζωή (Ζυγαβνός ή Ζυγαδνός). Άλλοι ερευνητές, βασίζόμενοι στη χειρόγραφη παράδοση υιοθετούν τη γραφή 'Ζιγαβνός', ενώ μερικοί υποστηρίζουν ότι το επώνυμό του προέρχεται από κάποια άγνωστη, σήμερα, πόλη, πιθανώς με το όνομα Ζύγαδον ή Ζύγαδα.

Μας είναι άγνωστος ο χρόνος της κουράς του, καθώς και η μονή της μετανοίας του, με αποτέλεσμα κάποιοι μελετητές να τον ταυτίσουν, εσφαλμένα, με τον ομώνυμό του Ευθύμιο, ο οποίος

ήταν μοναχός της μονής Περιβλέπτου. Για την προσωπικότητα του Ευθυμίου οι σύγχρονοι του ιστοριογράφοι και χρονολογικοί δεν κάνουν κάποια αναφορά. Μοναδικό σωζόμενο σχόλιο αναφορικά με τη μόρφωσή του είναι αυτό της Άννας Κομνηνής: «γραμματικῆς εἰς ἄκρον ἑλλητικῶς καὶ ῥητορικῆς οὐκ ἄμελέτητος ὦν καὶ τὸ δόγμα ὡς οὐκ ἄλλος τις ἐπιστάμενος» [Αλεξιάς, ΙΕ', 9.1, CFHB XL/1, σ. 48958-59, (= PG 131:1176BC)]. Η διατύπωση αυτή μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι διέθετε εξαιρετη μόρφωση, όχι μόνο θεολογική, αλλά και ευρύτερη. Λοιπές πληροφορίες για τη ζωή του μαθαίνουμε από αυτοβιογραφικά στοιχεία που απαντούν στα συγγράμματά του.

Ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ ο Κομνηνός τόσο πολύ εκτιμούσε τον Ευθύμιο, ώστε του απένειμε το αξίωμα του «πρωτασκηρίτου», γεγονός το οποίο υποδηλώνει όχι μόνο την αναγνώριση της βαθιάς μορφώσεώς του, αλλά και το κύρος που απολάμβανε μεταξύ των αξιωματούχων της αυτοκρατορικής αλής. Είχε ήδη αποκτήσει τη φήμη της θεολογικής αυθεντίας, όταν ο Αλέξιος επέβαλε τη συμμετοχή του στη συγκροτηθείσα για την αντιμετώπιση της αιρέσεως των βογομίλων σύνοδο του 1110-1111 και του ανέθεσε τη συγγραφή του έργου *Δογματική Πανοπλία*. Η συμμετοχή του στις θεολογικές συζητήσεις της εποχής του θεωρείται δεδομένη, με χαρακτηριστικότερη αυτή του έτους 1112, η οποία αφορούσε τον διάλογο που διεξήχθη στην Κωνσταντινούπολη για την αντιμετώπιση των λατινικών καινοτομιών. Δεν σώζεται ακριβής μαρτυρία για τον χρόνο θανάτου του, ο οποίος τοποθετείται, κατά προσέγγιση, περί το 1120. Στο έργο Αλεξιάς της Άννας Κομνηνής αναφέρεται ως ζών.

2. Συγγραφικό έργο. Ο Ζιγαβνός υπήρξε άριστος θεολόγος, συστηματικός εκφραστής της εκκλησιαστικής και θεολογικής παράδοσης της εποχής του. Ο επηρεασμός του από την ελληνική φιλοσοφική σκέψη και ρητορική, ήταν μεθοδολογικός και όχι ουσιαστικός. Αφορά, δηλαδή, τον διαλεκτικό, αλλά και συνθετικό τρόπο ανάπτυξης των αντιρρητικών και δογματικών του συγγραμμάτων, τη δόμηση των ομιλητικών του έργων, και τον αποδεικτικό χαρακτήρα της εζηνητικής του.

Ως ερμηνευτής, ακολουθεί μεν την προσφιλή στην εποχή του ερανιστική πρακτική, έχοντας, όμως, αναπτύξει συνθετική συστηματικότητα. Κοινοποιεί στον αναγνώστη το γενικό μεθοδολογικό πλαίσιο των υπομνημάτων του, όμως, επειδή η σκοποθεσία του δεν ήταν η κριτική του κειμένου αλλά η άντληση ψυχοφελών διδαγμάτων και κάποιων δογματικών στοιχείων χρήσιμων για την πνευματική καθοδήγηση των πιστών, επιδιέχεται συχνά στον συνδυασμό της ιστορικοσυγκριτικής,

σημαιολογικής και αλληγορικής μεθόδου, εξασκώντας την «πειθώ» και την «ευχέρεια» (βλ. Νικηφόρος Καλογεράς, σελ. ο', και Ιωαννίδης, σ. 694-695). Παρά το πολυετές των ερμηνευτικών εργαλειών του, δεν επιτυγχάνει πολλές νέες συλλήψεις των νοημάτων της θείας Γραφής, καθώς οι ερμηνείες του παρουσιάζουν μεγάλη εξάρτηση από τις αντίστοιχες χρυσοστομικές. Αλλά και τα δογματικά και άλλα του έργα, παρουσιάζουν εξάρτηση από την προηγηθείσα της εποχής του πατερική γραμματεία, όχι όμως σε σημείο που να μπορεί να χαρακτηριστεί ο τρόπος συγγραφής του ως «χειρωνακτικός» (Ullmann, σ. 664) και ο ίδιος ως «ερανιστής κατ' έπαγγελμα» (Darrouzès, σ. 1275). Οι δύο αυτοί χαρακτηρισμοί κρίνονται υπερβολικοί, διότι, από τα συγγράμματά του διαπιστώνεται η εμβριθής και εκτεταμένη γνώση της πατερικής γραμματείας και η ικανότητά του να επιλέγει τα πλέον χρήσιμα και κατάλληλα για την υποστήριξη των δογματικών θέσεών του πατερικά χωρία, κάτι που δεν θα μπορούσε να ισχύει, αν η γραφίδα του ήταν απλώς συμπληρωματική και αντιγραφική. Πόσω μάλλον, όταν η επεξεργασία αυτών των αποσπασμάτων δεν είναι μόνο συνδυαστική, αλλά και διεισδυτική στο βάθος των νοημάτων, ώστε αρκετές φορές να αποδίδει πρωτότυπος καρπούς κατά την εξαγωγή των τελικών του συμπερασμάτων. Ωστόσο, μολονότι δεν κρίνεται ιδιαίζοντως πρωτότυπος συγγραφέας, ο όγκος και η ευρύτητα του έργου του, τον αναδεικνύουν σε χαλκέντερο εργάτη του θείου λόγου, θεϊνό αλιευτή των επιτευγμάτων της θύραθεν και κυριώς της πατερικής σκέψης, και έναν από τους πλέον φιλοπόνους θεολόγους της εποχής του, ο οποίος συνέβαλε τα μέγιστα στο αποθησαύρισμα της βυζαντινής θεολογικής παραγωγής των πρώτων εννέα αιώνων.

Στο έργο του συγκαταλέγονται τα εξής συγγράμματα:

α) Ερμηνευτικά.

Έξήγησις εις τὸ Ψαλτήριον (PG 128:41-1326). Στο έργο αυτό γίνεται χρήση των ιστορικών βιβλίων της Πεντατεύχου και δη της *Γενέσεως* και της *Εξόδου*, και επίσης εκτεταμένως του βιβλίου των *Ψαλμών*. Από την ΚΔ περίοπτη θέση κατέχουν τα Ευαγγέλια του Ματθαίου και του Ιωάννου, καθώς και οι παύλειες επιστολές, για την ερμηνεία των οποίων εξαρτάται σχεδόν απολύτως από τον ιερό Χρυσόστομο. Ο σκοπός της συγγραφής ήταν εποικοδομητικός και παιδαγωγικός. Ως ερμηνευτής συνδιάζει τη φιλολογική, ιστορική και αλληγορική ερμηνεία, κάνει δε ευρύτατη χρήση Πατερικών σχολίων επί του Ψαλτηρίου.

Έξήγησις εις τὰ τέσσαρα Ευαγγέλια [Θεόκλητος Φαρμακίδης, *Ἡ Καινὴ Διαθήκη μετὰ ὑπομνημάτων ἀρχαίων*, τ. Α΄-Β΄, Αθήνα 1842-1843, (PG 129:107-1501)]. Πρόκειται περί συστηματικού

έργου, το οποίο συνέθεσε ο Ευθύμιος με ιδιαίτερη φροντίδα, κατόπιν υποδείξεως του αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ Κομνηνού, με σκοπό την οικοδομή των πιστών και την προστασία των θείων Γραφών από τις διαστρεβλωτικές ερμηνείες των βογομίλων.

Ἑρμηνεία εἰς τὰς Ι΄ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης Ὡδᾶς. Εκδόθηκε σε λατινική μετάφραση από τον R.D. Philippi Sauli [Lugduni, apud Carolum Pesnot (ex tyrographia Ioannis Quadrati) MDLXXIII/1573 (32), φφ. 384-407] και από τον Θ. Uspenskij n A΄ Ωδῆ ["Konstantinopolskaya Seralskaya roukorpornaya psaltir s tolkovaniyami", *Vyzantijski Vremennik* 23 (1917-1922) 128-133]. Με την ερμηνευτική αυτή συγγραφή, ο Ευθύμιος θέλησε να συμπληρώσει το εξηγητικό του έργο, χωρίς τήρηση της ίδιας αυστηρῆς μεθοδολογίας. Η αποσαφήνιση των δυσνόητων χωρίων, λόγω και της φύσεως του φιλολογικού είδους των Ὡδῶν, δεν είναι εξαρτημένη από το κείμενο, αλλά διενεργείται με ελεύθερη απόδοση των νοημάτων.

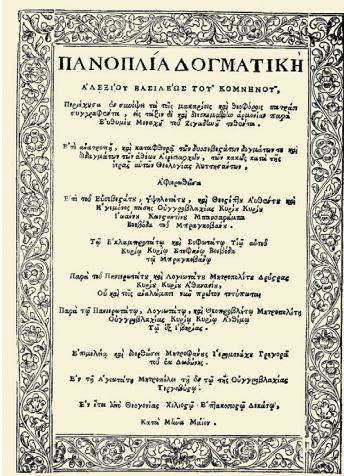
Πότε ἐτέλεσε τὸ νομικὸν Πάσχα ὁ Χριστὸς (PG 129:657-660). Παρά την αρχική άποψη των ερευνητών, οι οποίοι υποστήριξαν ότι πρόκειται για ανέκδοτο έργο του Ευθυμίου, έχει διαπιστωθεί ότι αποτελεί τμήμα του υπομνήματος στο Κατὰ Ματθαῖον Ευαγγέλιον.

β) Δογματικά.

Δογματικὴ Πανοπλία (PG 130:10-1360). Γράφηκε περί το 1115 στην Κωνσταντινούπολη με σκοπό την ανάρρηση της αιρετικής διδασκαλίας των βογομίλων. Εκδόθηκε πρώτα από τον P. Fr. Zinus το 1555 σε λατινική μετάφραση, από την οποία έλειπαν οι Τίτλοι ΙΓ΄, ΙΘ΄, Κ΄, και ΚΕ΄. Το ελληνικό κείμενο εκδόθηκε από τον ιερομόναχο Μητροφάνη Γρηγορά το 1710. Στην έκδοση αυτή περιελήφθησαν οι Τίτλοι που είχαν εξοβελιστεί από τη λατινική έκδοση, διότι περιέχουν απόψεις σπλιτευτικές των λατινικών καινοτομιών, πλην του αναφερόμενου στο Ισλάμ Τίτλου ΚΗ΄. Στην έκδοση του Migne δεν υπάρχει ο Τίτλος ΙΓ΄ και ο παράτιτος «Φωτίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς πρὸς Μιχαὴλ τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας...» Σκοπὸς τῆς σύνταξης του έργου αυτού ήταν η προστασία του ποιμνίου από τις αἰρέσεις. Για τη σύνταξη της *Δογματικῆς πανοπλίας* ο Ζιγαβνός εργάστηκε συνθετικά, με βοηθούς πεπειραμένους ερευνητές, οι οποίοι εντόπισαν τα καταλλήλότερα αποσπάσματα από τα έργα των Πατέρων. Στη σύνταξη του έργου προσέφερε πολύτιμη βοήθεια ο λόγιος ηγούμενος Ιωάννης Φουρνῆς. *Κατὰ Λατίνων Κεφάλαια ΙΒ΄ ἢ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος* (PG 102:392-400). Κατ' ἐπίδραση της λατινικῆς έκδοσης του P. Fr. Zinus, ο J.-P. Migne δεν συμπεριέλαβε την πραγματεία αυτή στην οικεία θέση στη *Δογματικὴ Πανοπλία*, αλλά την εξέδωσε

ως έργο του ιερού Φωτίου με τον τίτλο *Κατὰ τῶν τῆς παλαιᾶς Ρώμης ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὐκ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ*. Επανεκδόθηκε από τον Β. Δεβντάκη με την επιγραφή Φωτίου Πατριάρχου - Ευθυμίου Ζυγαβνίου (Ανθολόγιο Πατερικῶν Κειμένων, Αθήνα: ΕΚΠΑ 1974, σ. 35-38). Πρόκειται για σύντομη πραγματεία, η οποία αντικρούει τις απόψεις της Ρωμαιοκαθολικῆς Εκκλησίας για το Τριαδικὸ δόγμα και την εκπόρευση του Ἁγίου Πνεύματος, ὅπως υποδηλώνει και ο τίτλος του.

Ἐκθεσις περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν «Πογομίλων» [G. Ficker, *Die Phoundagiagiten. Ein Beitrag zur Ketzergeschichte des byzantinischen Mittelalters*, Leipzig 1908, σ. 87-111. Συμφωνεῖ στο μεγαλύτερο μέρος του με τον Τίτλο ΚΖ΄ της *Δογματικῆς Πανοπλίας* (PG 130:1289-1332)]. Πραγματεία με αντιρρητικό και εποικοδομητικὸ περιεχόμενο. Συνετάχθη με σκοπὸ να παρουσιάσει τις

Σελίδα τίτλου από την Πανοπλία Δογματικὴ του Ευθυμίου Ζιγαβνίου

απόψεις του αιρετικὸ ηγέτη τους Βασίλειου, ιατροῦ στο ἐπάγγελμα, στην επελθούσα σύνοδο, ὡστε να διευκολυνθεῖ στο έργο της, δηλαδή την αξιολόγηση της κακόδοξης διδασκαλίας των βογομίλων, για να λάβει τις σχετικῆς αποφάσεις της.

Ἐλεγχος καὶ θριαμβὸς τῆς βλασφήμου καὶ πολυειδοῦς αἰρέσεως τῶν ἁθέων Μασσαλιανῶν καὶ τῶν Φουνδαϊτῶν καὶ Βογομίλων καλῶν κειμένων καὶ Ἐνθουσιαστῶν καὶ Ἐγκρατιτῶν καὶ Μαρκιωνιστῶν (PG 131:40-48). Σπουδαίό έργο δογματικὸ ενδιαφέροντος και ιστορικῆς σημασίας. Αποτελεῖται από δεκατέσσερις αναθεματισμούς με κυριότερη αυτή των μασσαλιανῶν. Το περιεχόμενο και η διατύπωση του κειμένου συνηγοροῦν στην άποψη ότι προηγήθηκε αὐτοῦ συνοδικῆς απόφαση. Προφανῶς ο Ζιγαβνός συνέταξε αὐτὸ με βάση ἀνάλογοις Πράξεις της Εκκλησίας, κυρίως δε, κατὰ την αυτομαρτυρία του, κατ' ἐπίδραση του συνταχθέντος Συνοδικοῦ ἐπὶ Πατριάρχου Μεθοδίου

Α΄, περί τα τέλη του 12^{ου} αἰ. Το παρόν έργο συμπεριελήφθη στο Συνοδικὸ της Εκκλησίας της Ελλάδος.

γ) Ομιλίες.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἐν ἁγίοις πατέρα ἡμῶν ἰσαπόστολον καὶ ἱεράρχην τῶν Ἀθηνῶν Ἱερόθεον (Νικηφόρος Καλογεράς, *Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβνίου, Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ΄ Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, τ. Α΄, Αθήνα 1887, σ. οη΄ - ζα΄). Στην παρούσα ομιλία ο Ευθύμιος εκθαίρει και εγκωμιάζει τον ἅγιο Ἱερόθεο. Είναι σαφῆς η ἐπίδρασή του από παρόμοιους λόγους των Πατέρων και ιδιαίτερα του Ιωάννη Χρυσοστόμου.

δ) Αμφιβαλλόμενα συγγράμματα.

Ἐξηγησις τοῦ Συμβόλου (PG 131:9-20). Έργο εξηγητικὸ του Συμβόλου Νίκαιας-Κωνσταντινουπόλεως. Τα ερμηνευτικὰ σχόλια παρατίθενται ἀνὰ ἄρθρο. Σε κάθε ομάδα σχολίων προτάσσεται το κείμενο του ερμηνευόμενου ἄρθρου. *Διάλεξις μετὰ Σαρακηνῶν περὶ πίστεως, γενομένη ἐν τῇ πόλει Μελιτηνῆς* [E. Trapp, "Die Dialexis des mōnchs Eythymios mit einem Sarazenen", *JÖB* 20 (1971) 114-131 (=PG 131:20-37)]. Μέσα από τον διάλογο ἐνός μοναχοῦ και ἐνός Σαρακηνῶ, προβάλλονται οι δογματικῆς διαφορῆς μεταξύ χριστιανισμοῦ και ισλάμ. Ο συγγραφέας επιστρατεύει πολυάριθμα αἰσιογραφικὰ χωρία και αποσπάσματα έργων της εκκλησιαστικῆς γραμματείας. Παρά τον απολογητικὸ χαρακτήρα του έργου, τὸ ὕφος του δεν αποπνέει φανατισμὸ και παρέχει πληροφορίες ὡς προς τις σχέσεις των δύο πλευρῶν κατὰ την εποχὴ του.

Προσευχὴ Εὐθυμίου (PG 63:923-928). Εξαιρείται τὸ ωφέλιμο και ο σημασία της προσευχῆς. Αποδόθηκε στον Ιωάννη Χρυσόστομο. Δεν έχει ἀκόμη δισσαφηνιστεῖ η πατρότιτά του λόγω της βαθείας ἐπίδρασης που ἄσκησε ο χρυσορρήμων Πατὴρ στον Ευθύμιο.

ε) Νόθα.

1. Συγγράμματα:

Ἑρμηνεία τῶν Καθολικῶν Ἐπιστολῶν [J. Gramer, *Catena Patrum in Novum Testamentum*, τ. 8, Hildesheim: Georg Olms Verlagsbuchhandlung 1967, σ. 1-170. Νικηφόρος Καλογεράς, *Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβνίου, Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ΄ Ἐπιστολάς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου*, τ. Β΄, Αθήνα 1887, σ. α΄-ι΄, 473-664]. Η ερμηνεία ακολουθεῖ τη σειρά των Καθολικῶν Ἐπιστολῶν στον Κανὸνα της Καινῆς Διαθήκης, και διαιρείται σε επιμέρους κεφάλαια. Ο σχολιασμὸς των στίχων πιθανολογείται ὅτι προέρχεται από τον συντάξαντα, ἐνὼ γίνεται ευρεία χρήση Πατέρων και εκκλησιαστικῶν συγγραφέων, τους οποίους και μνημονεύει, ἄλλοτε ρητῶς και ἄλλοτε υπαινικτικῶς. *Ἐγκώμιον εἰς τὴν προσκύνειν τῆς τιμίας Ζώνης τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ εἰς τὰ Ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας σοροῦ ἐν τοῖς Χαλκοκρατίαις* [M. Jugie, *PO* 16 (1922) 505-514 (=PG 131:1243-1250 τεμάχιο λατινικὸ)]. Η παρούσα ομιλία συ-

νετάχθη από τον Ευθύμιο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως (907-912) κατ' επιταγήν του Λέοντος Στ΄ του Σοφοῦ. Εκφωνήθηκε στον ναὸ της Θεοτόκου των Χαλκοκρατιῶν.

Μονοψῆδι ἀναγνωσθεῖσα ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ ἁγιοτάτου Θεσσαλονικῆς κυροῦ Εὐσταθίου, μετὰ τινος τῆς ἡμέρας τῆς αὐτοῦ τελευτῆς [PG 136:756-764. Κ. Μπόννης, *Εὐθυμίου Μαλάκη τὰ σωζόμενα*, Αθήνα 1937, σ. 78-83]. Εκφωνήθηκε από τον Ευθύμιο Μαμαλάκη, μητροπολίτη Νέων Πατρῶν (Υπάτης) και λανθασμένα αποδόθηκε στον ἥδη θανόντα τότε Ευθύμιο Ζιγαβνῶ.

Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον καὶ ἔνδοξον μεγαλομάρτυρα Θεόδωρον τὸν Στρατηλάτην (F. Halkin, "L'Éloge de saint Théodore de Stratélate", *AnBoll* 99/3-4 (1981) 223-237). Στην ομιλία αὐτή, η οποία έχει χαρακτηριστικὰ ρητορικὸ λόγου και νύξεις δογματικῶν, ο συγγραφέας εκθαίρει την προσωπικότητα του ἁγίου και την προβάλλει ὡς πρότυπο για μίμηση. Το εγκώμιο αὐτὸ έχει αποδοθεῖ στον Ευθύμιο μοναχὸ της μονῆς Περιβλέπτου.

2. Επιστολές:

Λόγος σπλιτευτικὸς τοῦ ὀσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰσαάκ, τοῦ καθολικοῦ τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας (PG 132:1156-1217). Σκοπὸς συγγραφῆς της παρούσας επιστολῆς ήταν η ανασκευὴ τῶν κακοδοσιῶν των Ἀρμενίων και αποδίδεται στον Ευθύμιο μοναχὸ της μονῆς Περιβλέπτου. *Κατὰ Φουνδαγιαγιτῶν* (PG 131:48-57). Συνετάγη με σκοπὸ την καταπολέμηση της αἵρεσης των Φουνδαγιαγιτῶν, των οποίων η διδασκαλία έχει κοινὰ σημεῖα με τον μοναχισμό και τους παυλικιανούς. Η επιστολή αὐτή αποδίδεται, ἐπίσης, στον Ευθύμιο μοναχὸ της μονῆς Περιβλέπτου. Α.Γ.Α.

Βιβλιογραφία:

Ullmann, C., "Nikolaus von Methone, Euthymius Zigabenus und Nicetas Choniates", *Theol. Stud. u. Krit.* 6 (1833) 663-674. Krumbacher, K., *Ιστορία της Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, μτφ. Γ. Σωτηριάδης, τ. Α΄, Αθήνα 1897. Jugie, M., "La vie et les oeuvres d'Euthyme Zigadène", *EO* 15 (1912) 215-225. Jugie, M., "Euthymius Zigabène ou Zigadène", *DTC* 5 (1913) 1577-1582. Μπαλάνος, Δ., *Πατρολογία*, Αθήνα 1951. Beck, H.-G., *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich*, München 1959. Darrouzès, J., "Euthyme Zigadène (Zigabène)", *DSp* 4 (1961) 1275-1276. Παπαδόπουλος, Σ., «Ζιγαβνός Ευθύμιος», *ΘHE* 5 (1964) 1228-1230. Παπαβασιλείου, Α., *Ευθύμιος-Ιωάννης Ζυγαβνός, βίος-συγγραφαί*, διδ. διατριβή, Λευκωσία 1979. ODB 3, σ. 2227. *Tusculum*, τ. 1, σ. 190-191. *LThK* 3 (1995) 1022. Καραθανάσης, Α., «Η Πανοπλία Δογματικὴ του Ευθυμίου Ζυγαβνίου στην τυπογραφία του Βουκουρεστίου (1710)», στον τόμο *Καιρός. Τόμος τιμητικὸς στον ὁμ. Καθηγητὴ Δαμιανὸ Αθ. Δόικο*, τ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 81-92. ODCG (1997) 3 577. Μπελέζος, Κ., *Χρυσόστομος και ἀπόστολος Παῦλος. Χρονολόγησι των παλίων ἐπιστολῶν και χρυσοστόμεια Ἑρμηνευτικὰ*, Αθήνα 2008 (1998). Ιωαννίδης, Νικόλαος, «Τα Ἐσχατὰ στις Α΄ και Β΄ προς Κορινθίους Ἐπιστολές του ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸν Εὐθύμιο Ζιγαβνῶ», στον τόμο *Ἀπόστολος Παῦλος και Κορίνθος. Πρακτικὰ Διεθνῶν Συνεδρίου* (Κόρινθος, 2007), τ. Α΄, Αθήνα 2009, σ. 685-692.